

1992

Nya exportregler för vapen

Nya lagar ska strama upp, Sveriges export av högteknologivaror, krigsmateriel och kärnteknologi. Men tullen i Göteborg kräver ökade insatser inom tullkriminalen för att klara exportkontrollen.

Frågan om exportkontroll av vapen och högteknologi är fortfarande olöst inför öppnandet av EG:s inre marknad där Tyskland oroas över andra länders svaga lagstiftning.

Den 1 juli får Sverige nya regler för export av högteknologiprodukter. Vid kommande årsskifte ändras lagstiftningen kring export av krigsmaterial och kärnteknologi. Samtidigt kommer sannolikt handeln med virus och bakterier att ingå i lagstiftningen för massförstörelsevapen.

Den svenska tullens kontroll av vad som exporteras från landet har alltid varit begränsad och inte ansetts lika angelägen att kontrollera som importen.

Sverige transitland

Men den svenska exportkontrollen tog fart i början av 80-talet när det upptäcktes att Data-Saab använde Sverige som transitland för ett luftkontrollsystem som skulle till Sovjet. Problemet var att utrustningen innehöll amerikanska varor med exportförbud till Sovjet.

Ett annat uppmärksammat fall inträffade när en företagare försökte smuggla datorer som kom från Sydafrika till Sovjet via hamnen i Helsingborg.

USA ställde omedelbart krav på bättre kontroll annars riskerade Sverige att förlora möjligheten att köpa viktiga varor.

Det tog tio år innan handelsrelationerna mellan Sverige och USA

återhämtade sig helt efter dessa affärer, menar man på utrikesdepartementets handelsavdelning och för att inte riskera nya störningar ökar man nu exportkontrollen av strategiska varor, det vill säga högteknologiprodukter, krigsmaterial och kärnteknologi.

Detaljerad lista

Efter affärerna på 80-talet kom högteknologiförordningen 1986. Men från den 1 juli gäller en ny förteckning över kontrollerade varor som anpassas till den internationella listan över exportreglerade industriprodukter.

I botten för urvalet av varor ligger de så kallade Cocom-ländernas lista. Cocom är Nato-länderna minus Island men plus Japan och Australien. Cocom bildades för att förhindra export av högteknologi, speciellt sådan utrustning som kan användas militärt, till Sovjet och dess allierade.

Varje tullman ska nu granska exporten utifrån en detaljerad lista. Men för att överhuvud taget komma nära en meningsfull lagstiftning har Sverige inte tagit med datadisketter och ritningar på papper som kan sägas vara högteknologiska varor.

- Cocoms lagar omfattar även disketter och papper, säger Johan Lillihöck, departementsråd på UD:s handelsavdelning.
- Det här är en känslig begränsning och det är möjligt vi kommer att få kritik.

Övermäktig uppgift

Men även den fastställda listan över varor som ska kontrolleras kan bli en övermäktig uppgift för tullen.

- När högteknologiförordningen kom 1986 fick vi personell förstärkning. Men nu ska den utökade kontrollen klaras med befintliga resurser, säger Lars Åberg vid tullen i Göteborg.
- Vi har inga möjligheter att göra stickprovskontroller på exporten och de företag som är mindre nogräknade och chansar på export av otillåtna varor för att tjäna pengar löper liten risk att bli upptäckt. En

semesterresande som kommer från Mallorca löper större risk att bli kontrollerad.

— För att öka möjligheterna till kontroll behövs inte fler tullare vid tullstationen utan vi behöver fler som arbetar inom underrättelseverksamheten på tullkriminalen, säger Lars Åberg.

Stig Isaksson, byrådirektör vid Generaltullstyrelsen, säger att man just nu försöker bredda underrättelseverksamheten till högteknologi. I dag, ligger de största resurserna på spaning efter narkotika.

Riskföretag

— Vi försöker få fram en lista på riskföretag som vi sedan ska göra en riskprofil på där köparland, vara och mottagare ska ingå, säger Stig Isaksson.

I samma takt som den politiska utvecklingen i central- och östeuropa förändrats, så har Cocom's ursprungliga syfte att stoppa handel i väst-östliga riktning förändrats. Allt mer av arbetet går nu ut på att förhindra att högteknologiprodukter används för upprustnings syfte i

utvecklingsländerna. Exportkontrollen har blivit nord-syd orienterad.

Vid ett Cocom-möte nyligen i Paris var de tidigare Warszawa-paktsländerna inbjudna. Syftet var att de tillsammans ska se till att det forna Östeuropa inte blir transitland för strategiska varor till länder som fortfarande står på Cocom's svarta lista. Flertalet av dessa länder ligger i syd.

Vid årsskiftet ändras även lagstiftningen kring krigsmateriel. Tillverknings- och utförsellagarna slås samman och begreppet krigsmateriel utvidgas så att även en hel del elektronik klassas som krigsmateriel, exempelvis Ericssons radar Giraff som tillverkas i Mölndal.

EG-anpassning

Till viss del är detta en anpassning till vad som i dag tillämpas i många EG-länder.

Men EG står här inför en mycket svår fråga. Krigsmateriel omfattas inte av EG:s lagar. Allt sedan Rom-fördraget har handeln med krigsmateriel betraktats som en nationell fråga.

Men i samband med att EG:s inre marknad öppnas 1993 uppstår en rad svårlösta frågor, som ännu är långt ifrån en lösning.

Tyskland, som i dag har en lista på 35 länder som det är förbjudet att exportera krigsmateriel till, oroas över att länder som till exempel Portugal, som saknar krigsindustri och därför också en exportlagstiftning, kommer att bli en transitland. Tyskland riskerar därmed att förlora kontrollen över sin export.

Tyskland oroas också över Frankrikes öppna inställning till vapenexport. Sverige har ingen svart lista över förbjudna länder.

— Vi har aldrig velat sätta på pränt vilka länder vi betraktar som stygga, säger Johan Lilliehöök på UD.

— Men vet man att en vara ska till Libyen drar man öronen åt sig. Och Jordanien är ett transitland till Irak. Vi vet ganska väl vilka länder som

är opålitliga.

Även bakterier

Den nya svenska lagstiftningen vid årsskiftet kommer också att reglera handeln med varor som kan användas såväl inom den fredliga kärnteknologin som in den militära industrin. Kontrollen i dag omfattar fyra varor. Vid årsskiftet ska handeln med 60 produkter kontrolleras.

Detta område, massförstörelse-vapen, utökas också till att gälla till exempel virus och bakterier.

Handeln med virus sker i dag nästan enbart mellan forskare och läkemedelsbolag. En ökad kontroll är nödvändig eftersom man kan utveckla vapen där man kastar kryp på varandra i stället för bomber, säger Stig Isaksson.